

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ
ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ
СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ,
ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ**

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
Кафедра соціальної філософії, філософії освіти
та освітньої політики

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

III МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

***«КОНЦЕПТУАЛЬНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ
ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ
СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ,
ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ»***

24 квітня 2019 року

м. Київ
2019

*Теренищій С.О., професор кафедри
соціальної філософії. філософії освіти та
освітньої політики Національного
педагогічного університету імені
М.П. Драгоманова, доктор філософських
наук, провідний науковий співробітник*

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ РЕІНТЕГРАЦІЇ ПЕРЕМІЩЕНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Освіта – невід’ємна складова розвитку будь-якого цивілізованого суспільства. Незалежно від особливостей історичного періоду, державотворчих процесів та соціокультурного ладу, значущість освіти неможливо переоцінити, зважаючи на різноманіття функцій, які вона забезпечує впродовж кожного етапу існування людства. У ХХІ столітті освіта, перш за все, орієнтована на процеси самопізнання та самореалізації особистості, сприяє її цілісній інтеграції у соціальне середовище.

У попередніх публікаціях ми детально розглянули теоретичні та практичні витoki феномену переміщених університетів [5–15]. У рамках цієї роботи варто розглядати освіту в дещо ширшому вимірі у порівнянні з класичним – як результат здобуття знань та формування професійних компетенцій людини. Мова піде про ціннісні координати освіти, її зв’язок із миром та війною, а саме освітню діяльність евакуйованих вищих навчальних закладів України (УРСР) у період Другої світової війни. Актуальність цієї розвідки обумовлена сучасними військовими подіями на сході України, що призвели до появи низки переміщених університетів – закладів вищої освіти, які були евакуйовані із тимчасово окупованої території. Минулий раз подібна потреба виникала за часів найбільш кривавого дійства ХХ століття, наслідки якого не оминули й наше суспільство у складі Радянського союзу. Через це вивчення досвіду функціонування евакуйованих університетів у воєнний та повоєнний періоди є доречним у перспективі дослідження більш гострої проблеми українського сьогодення.

Напередодні 1941 року в УРСР було зафіксовано існування близько 129 вищих навчальних закладів: університетів, інститутів, консерваторій, училищ тощо [3]. Найпрестижніші виші мали статус університету та розташовувалися у шести найбільш чисельних містах України: Києві, Харкові, Одесі, Львові, Дніпропетровську та Чернівцях. З початком війни освітні процеси фактично були паралізовані на більшій частині території української республіки, яка опинилася під контролем окупаційної влади та фігурувала в офіційних документах як Райхскомісаріат Україна.

Більшість вищих навчальних закладів, що розташовувались на лінії фронту, були зруйновані або ж експлуатувалися у військових цілях. Основна частина студентів та науково-педагогічних кадрів одразу після початку війни вступила до лав Червоної армії, не чекаючи на отримання

відповідних повісток. Ті, хто, за тими чи іншими причинами, не був придатний для служби на фронті, залишався працювати на виробництві зброї у тилу, інші – готувалися до надання першої медичної допомоги. Попри усі буремні події 1941 року, уряд СРСР усвідомлював важливість збереження осередків інтелектуального капіталу держави і саме тому Всесоюзним комітетом у справах вищої школи було прийнято рішення щодо переміщення на схід у позафронтову зону 45 українських вишів [2]. Основна їх частина була оперативно розміщена у східній частині Росії та Центральній Азії.

Задля оптимізації освітніх процесів в умовах дефіциту матеріальної бази навчальні заклади були змушені об'єднуватися між собою, тим самим збільшуючи власні шанси на виживання. Зокрема, Київський державний інститут, на сьогодні більш відомий як КНУ ім. Шевченка, був об'єднаний із Харківським державним інститутом, який був заснований В. Каразіним та до сьогодні носить його ім'я. Подібне потужне сполучення дало поштовх для зародження Українського державного університету, що розташовувався у м. Кизил-Орда (Казахстан) 1942 року. На той час будівля Київського університету слугувала місцем дислокації окремих підрозділів окупаційних військ, а внутрішній дворик був використаний ними задля військових тренувань [4].

Щоправда, гітлерівська влада все ж мала наміри відродити освітню діяльність у стінах цього вищого навчального закладу, навіть змінивши його офіційну назву на Київський націонал-соціалістичний університет. Цей крок пізніше був інтерпретований фахівцями як спосіб забезпечення популяризації фашистської ідеології з метою ототожнення гітлерівців із «рятівниками», а не «загарбниками» в очах народу. Проте цей план зазнав фіаско у зв'язку із небажанням громадян, які, з тих чи інших причини, не мали змоги евакуюватися із більшою частиною населення, підпорядковуватися окупантам. Як наслідок, більшість викладачів на території УРСР було репресовано, а студенти були змушені стати заручниками, безперервно працюючи під прицілом автоматів Вермахту.

У 1944-1945 роках після повернення адміністративного контролю над територією України у складі СРСР тільки у Києві було відновлено 20 вищих навчальних закладів завдяки фінансовій підтримці уряду, сусідніх республік, а також неабиякій громадській активності. Попри величезні труднощі у 1945 році вищі навчальні заклади Києва підготували близько 1350 кадрів народного господарства. Загалом же в Україні у післявоєнну добу було зафіксовано працездатність 6 університетів, 20 педагогічних та 18 учительських інститутів та 77 педагогічних училищ [3]. Зважаючи на кількісний дефіцит кадрів педагогічного профілю, процес підготовки вчителів було інтенсифіковано.

Таким чином, роки Другої світової війни стали серйозною перевіркою на психологічну та фізичну стійкість як для всього українського народу, так і для освітянської спільноти зокрема. Трагічність тогочасних подій призвела до необхідності об'єднання людей на засадах спільних цінностей, серед

яких не останню роль відіграла й освіта. Завдяки активній евакуаційній політиці уряду на той час вдалося оперативно перемістити основу частину науково-педагогічних працівників, співробітників та студентів у тил, тим самим забезпечивши певною мірою збереження інтелектуального потенціалу держави. Ситуація із переміщеними вищими навчальними закладами в період війни свідчить про те, що забезпечення освітньої діяльності повсякчас є безальтернативною умовою збереження цілісності суспільства.

Джерела:

1. Артемова Л.В. Освіта й виховання в роки Другої світової війни та у повоєнні роки // Історія педагогіки України. – Київ, "Либідь", 2006. 421 с.
2. Бокань В., Польовий Л. Історія культури України: Навч. посібник. — К.: МАУП, 2002. – 256 с.
3. Вища школа і наука в роки великої вітчизняної війни // Історія міст і сіл Української РСР 28 лютого 2015 року. URL: <http://ukrskr.com.ua/kiyiv/vishha-shkola-i-nauka-4>
4. Власенко С.І. Документи ЦДАГО України з історії Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка періоду Другої світової війни // Погляди джерел та документальні огляди джерел та документальні нариси 2014. – С.92-102.
5. Terepyshchy S. Futurology as a subject of social philosophy (Przyszłość jako przedmiot badań filozofii społecznej). *Studia Warminskie*, 2015. Vol. 52. P. 63-74.
6. Terepyshchy S. The Concept of "Knowledge Society" in the Context of Information Era. *Studia Warminskie*, 2015. Vol. 53. P. 77-84.
7. Terepyshchy S. Educational Landscape as a Concept of Philosophy of Education. *Studia Warmińskie*. 2017. Vol. 54. P. 373-383.
8. Свириденко Д., Терепищій С. Сценарії реінтеграції української вищої освіти: філософський аналіз та оцінка перспектив. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*, Вип. 8(9-10), 2018, С. 59-70.
9. Terepyshchy S., Dunets V., Kalach D. Challenges of Hybridity in Transcultural Identity: A Case of Displaced Universities. *Studia Warminskie*, 2018. Vol. 55. P. 119-130.
10. Терпищій С. О. Ідентичність сучасних освітніх ландшафтів в контексті проблем інтернаціоналізації. *Гілея : науковий вісник : Зб. наук. праць / Українська АН. - Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. - Вип. 105 (2). - С. 219-223.*
11. Терпищій С. О. Причини та витоки глобалізації освітнього ландшафту. *Вища освіта України*. 2016. №1 С. 22-29.
12. Terepyshchy S. Modern Theories and Models of Decision Making at Education Policy. *Гілея : науковий вісник : Зб. наук. праць / Українська АН. - Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. - Вип. 96. - С. 334-339*
13. Терепищій С. О. Сучасні освітні ландшафти. – К.: «Фенікс», 2016. – 309 с.

14. Терепищій С. О., Дунець В. Б., Додонов Д. Р. Досвід переміщених університетів Російської імперії під час Першої світової війни. Гілея: науковий вісник, 2018. Вип. 135 (№ 8). С. 279–284.

15. Терепищій С. О., Хоменко Г. В., Заїчко В. В. Освітня діяльність переміщених (евакуйованих) університетів України у Другій світовій війні. Гілея: науковий вісник, 2018. Випуск 138 (№ 11) Ч. 2. Філософські науки. С. 213-218.

Матвієнко О.В., професор кафедри педагогіки та методики початкового навчання факультету педагогіки та психології НПУ імені М.П. Драгоманова. доктор педагогічних наук

Цихмейструк О.М. аспірант кафедри педагогіки та методики початкового навчання факультету педагогіки та психології НПУ імені М.П. Драгоманова

FORMING HUMAN VALUES THROUGH WISDOM IN PEDAGOGICAL SPACE

У статті зазначені нормативні документи, які описують принципи сучасної освіти, що передбачають формування людських цінностей. Розглядається також формування мудрої особистості, яка володіє цінностями, емпатією, толерантністю та повагою до всіх учасників навчального процесу. Стаття включає також приклади методів та конкретних вправ щодо формування людських цінностей мудрої особистості педагогічного простору.

Ключові слова: людські цінності, мудрість, демократична культура, педагогічний простір, гуманізм, виховання.

Relevance of problem. Today, we can separate forming values through wisdom in democracy society among main ideas of Ukrainian's pedagogical system. So, the problem of forming democracy society with individual values will implied in universities and colleges in conditions of creating cultural and educational Ukrainian's integration in multicultural European space.

Analyzing of literature. According to Ukrainian's laws and documents such as:

The law of Ukraine «About education» that was accepted by Verkhovna Rada of Ukraine, few of the most «principles are humanism, democracy upbringing of patriotism and respect to culture values Ukrainian nation, forming respect to right and freedom of personality, forming civil culture and democracy culture». [1]

National strategy development of education anticipate that one of the main tasks, as a «construction effective system of national upbringing bases on general